

Z DZIEJÓW KARTOGRAFII
Tom XVI

Od atlasu do kolekcji.
W 440. rocznicę I wydania atlasu
Abrahama Orteliusa

Poświęcamy pamięci
dr. TOMASZA NIEWODNICZAŃSKIEGO
Autorzy

L. & A. BIRKENMAJER INSTITUTE FOR THE HISTORY OF SCIENCE
POLISH ACADEMY OF SCIENCES
TEAM FOR THE HISTORY OF CARTOGRAPHY
UNIVERSITY OF SZCZECIN
INSTITUTE OF THE HISTORY AND INTERNATIONAL RELATIONS
THE NATIONAL ARCHIVES IN SZCZECIN

FROM THE HISTORY OF CARTOGRAPHY
Volume XVI

From the Atlas to the Collection.
In 440. Anniversary of the 1st Edition
of Abraham Ortelius' Atlas

Edited by
JERZY OSTROWSKI, RADOSŁAW SKRYCKI

SZCZECIN 2011

INSTYTUT HISTORII NAUKI im. Ludwika i Aleksandra Birkenmajerów
POLSKIEJ AKADEMII NAUK
ZESPÓŁ HISTORII KARTOGRAFII
UNIwersytet SZCZECIŃSKI
INSTYTUT HISTORII I STOSUNKÓW MIĘDZYNARODOWYCH
ARCHIWUM PAŃSTWOWE W SZCZECINIE

Z DZIEJÓW KARTOGRAFII
Tom XVI

Od atlasu do kolekcji.
W 440. rocznicę I wydania atlasu
Abrahama Orteliusa

Pod redakcją
JERZEGO OSTROWSKIEGO I RADOŚŁAWA SKRYCKIEGO

SZCZECIN 2011

Opracowanie redakcyjne:
Jerzy OSTROWSKI, Radosław SKRYCKI

Recenzent::
Prof. dr hab. Stanisław ALEXANDROWICZ

Redakcja techniczna i skład:
Dorota KOZŁOWSKA

Tłumaczenia streszczeń na język angielski:

AUTORZY

Tłumaczenie wstępu:
NATALIA LIETZ

Wydawnictwa IHN PAN
Nowy Świat 72 00-330 Warszawa
tel. 22 6572714
e-mail: ihn@ihnpan.waw.pl

© by: IHN PAN, ZHK, IHiSM, AP 2011

ISSN: 0138-0850
ISBN: 9788386062-05-8

Drukarnia Kadruk
ul. Romera 10 E
71-246 Szczecin

SPIS TREŚCI

<i>Jerzy Ostrowski, Radosław Skrycki</i> – WSTĘP	9
<i>Kazimierz Kozica</i> – DOKTOR TOMASZ NIEWODNICZAŃSKI 25 IX 1933–3 I 2010	13

ABRAHAM ORTELIUS I JEGO DZIEŁO

GERARD MERCATOR DO ABRAHAMA ORTELIUSA	27
<i>Kazimierz Kozica</i> – ABRAHAM ORTELIUS I JEGO ATLAS <i>THEATRUM ORBIS TERRARUM</i>	29
<i>Małgorzata Brzezińska-Klusek, Adam Linsenbarth</i> – Mapy biblijne w atlasie Abrahama ORTELIUSA <i>THEATRUM ORBIS TERRARUM</i>	47
<i>Dorota Jutrzenka Supryn</i> – ATLAS ODZYSKANY – IV <i>ADDITAMENTUM THEATRUM ORBIS TERRARUM</i> ABRAHAMA ORTELIUSA ZE ZBIORÓW BIBLIOTEKI WYŻSZEGO SEMINARIUM DUCHOWNEGO HOSIANUM W OLSZTYNIE – ZAGADNIENIA HISTORYCZNO-KONSERWATORSKIE	63
<i>Dariusz Lorek</i> – ZAKRES INFORMACJI GEOGRAFICZNEJ I NAZEWNICZEJ DLA OBSZARU WIELKOPOLSKI W ATLASIE ORTELIUSA	77

ATLASY I KOLEKCJE

<i>Lucyna Szaniawska</i> – POPULARYZACJA REGUŁ KARTOGRAFICZNYCH PTOLEMEUSZA W RENESANSOWYCH ATLASACH ŚWIATA ORTELIUSA, MERCATORA I DE JODE	87
<i>Beata Medyńska-Gulij</i> – GRAFICZNE TECHNIKI PROJEKTOWANIA MAP W ATLASACH ABRAHAMA ORTELIUSA (1570), GERARDA DE JODE (1578) I GERARDA MERCATORA (1595)	101
<i>Jarosław Łuczyński</i> – TORUŃSKI EGZEMPLARZ ATLASU GERARDA MERCATORA Z 1595 ROKU	109
<i>Radosław Skrycki</i> – ATLAS JAKO DZIEŁO SZTUKI I MANIFEST POLITYCZNY (NA PRZYKŁADZIE ATLASU WIELKIEGO ELEKTORA)	119
<i>Beata Konopska</i> – EWOLUCJA KONCEPCJI POLSKICH ATLASÓW HISTORYCZNYCH W XIX–XX WIEKU	129
<i>Krzysztyna Szykuła</i> – ATLASY SZTUCZNE W ZBIORACH BIBLIOTEKI UNIERSYTECKIEJ WE WROCŁAWIU ZE SZCZEGÓLNYM UWZGLĘDNIENIEM 7-TOMOWEJ KOLEKCJI MACHNIZKICH	145

<i>Barbara Przyłuska, Jerzy Ostrowski</i> – „ATLAS POLSKI WSPÓŁCZESNEJ” LWOWSKIEJ I WROCŁAWSKIEJ KSIĄŻNICY-ATLAS – PREKURSOR NOWOCZESNYCH SZKOLNYCH ATLASÓW GEOGRAFICZNYCH POLSKI	169
<i>Urszula Markiewicz</i> – ATLASY NOWOŻYTNE W ZASOBIE ARCHIWUM PAŃSTWOWEGO I KSIĄŻNICY POMORSKIEJ W SZCZECINIE	193
<i>Aneta Kwiatkowska, Marek Marzec, Anna Wytyk</i> – CYFROWA KOLEKCJA UNIKATOWYCH ATLASÓW MORSKICH (XVI–XVIII W.) ZE ZBIORÓW BIBLIOTEKI GDAŃSKIEJ PAN NA PORTALU POLSKA.PL	207
<i>Piotr Grabowski</i> – WYBRANE ATLASY REGIONALNE OBSZARU DAWNYCH PRUS WSCHODNICH ORAZ WARMII I MAZUR W ZBIORACH KARTOGRAFICZNYCH OŚRODKA BADAŃ NAUKOWYCH W OLSZTYNIE	213
<i>Anna Osowska</i> – POLSKIE ATLASY TEMATYCZNE DO 1939 R. W ZBIORACH UNIwersytetu WROCŁAWSKIEGO	221
<i>Rostysław Sossa, Neonila Padiuka, Taras Ohorodnyk</i> – AUSTRIACKIE MAPY TOPOGRAFICZNE W ZASOBACH LWOWSKIEJ NARODOWEJ BIBLIOTEKI NARODOWEJ IM. WASYLA STEFANYKA	241
<i>Dorota Bartnik</i> – MAPY ZIEM POLSKICH W WYDAWNICTWACH KSIĄŻKOWYCH I ATLASACH DO KOŃCA XVIII WIEKU W ZBIORACH UNIwersytetu ŁÓDZKIEGO	249
<i>Hubert Kowalski</i> – MAPY, PLANY I RYSUNKI ARCHITEKTONICZNE ZE ZBIORÓW WARSZAWSKICH WIZYTEK (ZAKON NAWIEDZENIA NMP)	267

CONTENTS

<i>Jerzy Ostrowski, Radosław Skrycki</i> – INTRODUCTION	9
<i>Kazimierz Kozica</i> – PHD TOMASZ NIEWODNICZAŃSKI 25 IX 1933–3 I 2010	13

ABRAHAM ORTELIUS AND HIS WORK

GERARD MERCATOR DO ABRAHAMA ORTELIUSA	27
<i>Kazimierz Kozica</i> – ABRAHAM ORTELIUS AND HIS ATLAS <i>THEATRUM ORBIS TERRARUM</i>	29
<i>Małgorzata Brzezińska-Klusek, Adam Linsenbarth</i> – BIBLE MAPS IN THE ABRAHAM ORTELIUS ATLAS <i>THEATRUM ORBIS TERRARUM</i> ..	47
<i>Dorota Jutrzenka Supryn</i> – RECOVERED ATLAS – ABRAHAM ORTELIUS’ ADDITAMENTUM IV FROM THE COLLECTION HOSIANUM IN OLSZTYN. RESTORATION AND HISTORICAL PROBLEMS	63
<i>Dariusz Lorek</i> – RANGE OF GEOGRAPHIC AND TOPONYMIC INFORMATION ABOUT GREATER POLAND AREA IN THE ORTELIUS’ ATLAS	77

ATLASES AND COLLECTIONS

<i>Lucyna Szaniawska</i> – POPULARIZING CARTOGRAPHIC PRINCIPLES OF PTOLEMY IN THE RENAISSANCE ATLASES OF THE WORLD OF ORTELIUS, MERCATOR AND DE JODE	87
<i>Beata Medyńska-Gulij</i> – GRAPHIC DESIGN TECHNIQUES ON MAPS FROM ORTELIUS’ <i>S</i> <i>THEATRUM</i> (1570), JODE’S <i>SPECULUM</i> (1578) AND MERCATOR’S <i>ATLAS</i> (1595)	101
<i>Jarosław Luczyński</i> – A GERARD MERCATOR ATLAS COPY FORM TORUŃ FROM 1595	109
<i>Radosław Skrycki</i> – THE ATLAS AS THE WORK OF ART AND THE POLITICAL MANIFEST (ON THE EXAMPLE OF THE ATLAS OF GREAT ELECTOR)	119
<i>Beata Konopska</i> – EVOLUTION OF THE CONCEPT OF POLISH HISTORICAL ATLASES IN THE 19TH AND 20TH CENTURY	129
<i>Krzyszyna Szykuła</i> – FACTICE ATLASES IN THE WROCLAW UNIVERSITY LIBRARY WITH SPECIAL REGARD TO THE 7-VOLUME MACHNIZKI’S COLLECTION	145

<i>Barbara Przyhuska, Jerzy Ostrowski</i> – „ATLAS OF CONTEMPORARY POLAND” PUBLISHED BY KSIĄŻNICA-ATLAS IN LVIV AND WROCLAW AS A PRECURSOR OF MODERN POLISH SCHOOL ATLASES	169
<i>Urszula Markiewicz</i> – EARLY MODERN PERIOD ATLASES IN THE RESOURCES OF THE STATE ARCHIVES IN SZCZECIN AND THE POMERANIAN LIBRARY IN SZCZECIN	193
<i>Aneta Kwiatkowska, Marek Marzec, Anna Wytyk</i> – A DIGITAL COLLECTION OF UNIQUE 16TH TO 17TH CENTURY MARINE ATLASES DERIVED FROM THE POLISH ACADEMY OF SCIENCES GDANSK LIBRARY PRESENTED ON POLSKA.PL WEB PORTAL	207
<i>Piotr Grabowski</i> – SELECTED REGIONAL ATLASES OF THE FORMER EAST PRUSSIA, VARMIA AND MASURIA IN THE CARTOGRAPHIC COLLECTION OF THE RESEARCH CENTRE IN OLSZTYN	213
<i>Anna Osowska</i> – POLISH THEMATIC ATLASES UNTIL 1939 IN THE CARTOGRAPHIC COLLECTIONS OF THE UNIVERSITY OF WROCLAW	221
<i>Taras Ohorodnyk, Neonila Padiuka, Rostysław Sossa</i> – AUSTRIAN TOPOGRAPHIC MAPS IN THE FUNDS OF VASYL STEFANYK LVIV NATIONAL SCIENTIFIC LIBRARY	241
<i>Dorota Bartnik</i> – LODZ UNIVERSITY LIBRARY’S COLLECTION OF MAPS OF POLISH TERRITORIES IN BOOKS AND ATLASES PUBLISHED TO THE END OF THE 18TH CENTURY	249
<i>Hubert Kowalski</i> – MAPS, DESIGNS AND ARCHITECTURAL DRAWINGS FROM THE COLLECTION OF THE WARSAW MONASTERY OF THE SISTERS OF THE VISITATION (THE ORDER OF THE VISITATION OF HOLY MARY)	267

Urszula Markiewicz

Archiwum Państwowe w Szczecinie

ATLASY NOWOŻYTNE W ZASOBIE ARCHIWUM PAŃSTWOWEGO I KSIĄŻNICY POMORSKIEJ W SZCZECINIE

1. INFORMACJE WSTĘPNE

Temat XXIV Ogólnopolskiej Konferencji Historyków Kartografii *Od atlasu do kolekcji. W 440 rocznicę pierwszego wydania atlasu Abrahama Orteliusa* skłonił autorkę do podjęcia kwerendy w czterech instytucjach szczecińskich. Jej celem było skatalogowanie atlasów nowożytnych przechowywanych w tych instytucjach. Wyniki kwerendy wykazały, że atlasy nowożytne posiadają dwie z nich: Książnica Pomorska w Szczecinie oraz Archiwum Państwowe w Szczecinie. Zarówno Biblioteka Główna Uniwersytetu Szczecińskiego jak i Muzeum Narodowe w Szczecinie mają atlasy pochodzące głównie z XX wieku lub posiadają jedynie kolekcje luźnych map.

W obu wymienionych placówkach przechowywanych jest łącznie 21 atlasów pochodzących z XVII–XVIII wieku; w szczecińskim archiwum stanowią one część Zbioru Atlasów oraz Zbioru Starych Druków Biblioteki, z kolei w Książnicy Pomorskiej są częścią Zbioru Kartograficznego.

W pierwszej części artykułu omówiony jest zbiór atlasów przechowywanych w Książnicy Pomorskiej, w drugiej w Archiwum Państwowym w Szczecinie. Każdy z atlasów został opisany, a informacje zawarte w opisie obejmują: tytuł, autora i wydawcę, czas i miejsce wydania, opis fizyczny i stan zachowania. Ponadto w aneksie – o ile było to możliwe – podano wykaz map i planów, znajdujących się w danym atlasie.

2. ATLASY NOWOŻYTNE W ZBIORACH KSIĄŻNICY POMORSKIEJ IM. STANISŁAWA STASZICA W SZCZECINIE

Książnica Pomorska posiada dawny zbiór kartograficzny przejęty po byłej Bibliotece Miejskiej (Stadtbücherei). W jej zasobie zachowało się 11 atlasów powstałych w XVII i XVIII wieku. W pierwszym rzędzie należy zwrócić uwagę na najstarsze zachowane w tym zbiorze opracowanie kartograficzne tego typu. Jest nim *Toonneel des Aerdrycx oft Nieuwe Atlas, nytghegheren door Wilhelm en Iohan Blaeu. Tweede Deel.* (sygn. B IV-12). Atlas został wydany w Amsterdamie w 1642 roku. Jest jedno-barwny, po konserwacji. Zawiera 93 mapy świata wraz z opisami. Każda z map syg-

nowana jest nazwiskiem autora. Atlas posiada też dawne sygnatury VII 250 2 (spis zob. aneks nr 1).

Harmonia Macrocosmica seu Atlas Universalis et Novus, totius Universi Creati Cosmographiam generalem, et novam exhibens. In qua Omnium totius Mundi Orbium Harmonica Constructio, Secundum diversas diversorum Authorum opiniones, ut Vranometria, seu totus Orbis Coelestis, ac Planetarum Theoriae, Terrestris Globus, tam Planis Scenographicis Iconibus, quam Descriptionibus novis ab oculis ponuntur (sygn. B IV-15), jest kolejnym atlasem w zasobie Książnicy Pomorskiej. Atlas został opracowany przez Andrea Cellariusą i Scholza Hornanza, a wydany przez Petera Schenka i Gerarda Valka w Amsterdamie w 1708 roku. Zawiera 29 map nieba, układów planet i gwiazdozbiorów wraz z opisami. Mapy wykonane są techniką miedziorytniczą (spis zob. aneks nr 2).

Atlas Novus Terrarum Orbis Imperia, Regna et Status exactis Tabulis Geographice demonstrans Iohannis Baptistae Homanni, Sacrae Maj. Geographi et Reg. Boruss. Societ. Scient. Membri Norimberge cum Privilegio Sacrae Caesariae ut Reg. Maj. Polon. (sygn. B IV-43) jest to ręcznie kolorowany atlas, który pomimo konserwacji posiada liczne ubytki wynikające z uszkodzeń mechanicznych. W 1770 r. atlas ten został подарowany Ludwigowi Sigismundowi Eichenowi przez Sigismunda Behrenda. Następnie został kupiony przez Franza Ludwiga Theodora Parisa w Königsbergu (Chojnie) w 1851 roku. W dalszej kolejności został przez niego подарowany 9 października 1868 r. w Berlinie bratankowi Herrmannowi Carlowi Alesandrowi Mertenowi (spis zob. aneks nr 3).

Atlas sztuczny, który zawiera mapy z: *Atlas Novus Terrarum Orbis Imperia, Regna et Status exactis Tabulis Geographice demonstrans Iohannis Baptistae Homanni* oraz *Kleiner Atlas Scholasticus von 18 Charten, edycja Johann Baptista Homann, illumination zu seinen Geographischen Fragen by Johann Hübner (Rector zu Hamburg)* (sygn. B IV-42) został wydany (częściowo) przez Johanna Hübnera, Johanna Friedricha Kleditscha i Thomasa Fritscha. W atlasie znajduje się 29 map wykonanych techniką miedziorytu oraz 9 planów, w tym plan Szczecina (spis zob. aneks nr 4).

Atlas historique ou Nouvelle Introduction a l'Histoire, a la Chronologie et a la Geographie Ancienne et Moderne. Representee dans de Nouvelles Cartes, Ou l'on remarque l'etablissement des Etats & Empires du Monde, leur duree, leur chute, leurs differens Gouvernemens; La Chronologie des Consuls Romains, des Repes, des Empereurs, des Rois & des Princes & c. qui ont ete depuis le commenement du Monde, jusqu'a present: Et la Genealogie des Maisons Souveraines de l'Europe. Tome Premier. Derniere Edition, corigee und argmentee (sygn B IV-67) został wydany w Amsterdamie w latach 1720–1739 przez Zachariasza Chatelaina. Posiada skórzaną oprawę, mapy są jednobarwne. Są to mapy geograficzne, historyczne oraz tablice genealogiczne. Do każdej mapy dołączony jest opis związany z historią przedstawianego państwa.

Atlas novus Coelestis in quo Mundus spectabilis, et in eodem tam errantium quam Inerrantium Stellarum Phoenomena notabilia, circa ipsarum lumen, figuram, faciem, motum, eclipses occultationes, transitus, magnitudines, distantias, aliaque secundum Noc. Copernici et ex parte Tychonis de Brahe, hypothesin. Nostri Intuitu, Specialiter, respektu vero ad apparentias Planetarium indagatu possibiles, e planetis primariis, et a luna habito, generaliter (sygn. B IV-14), autorstwa Iohana Gabriela Doppelmayera, wydany w 1742 r. w Norymberdze, jest zbiorem map nieba wykonanych techniką miedziorytu. Są to mapy układów planet względem słońca, mapy księżyca i gwiazdozbiorów. Zawiera 30 map oraz indeks geograficzny (spis map aneks nr 5).

Atlas selectus von allen Königreichen und Ländern der Welt, zum begremen Gebrauch in Schulen, auf Reisen und bey dem Lesen der Zeitungen fertiget. Wydany został w Lipsku w 1749 r. Zawiera 129 map ręcznie kolorowanych map opracowanych przez Johanna George'a Schreibera (sygn. B II-89). Jest to atlas szkolny, w którym znajdują się mapy kontynentów oraz państw Europy, w tym najwięcej map dotyczących Niemiec; w atlasie znajduje się również mapa Królestwa Polskiego.

Atlas dziecinny czyli nowy sposób do nauczania dzieci geografii, Krótki, łatwy, y Naydoshonalszy przez przyłączone nowe inwencyi XXIV Kart Geograficznych z wykładem onychże, zawierający dokładniejsze Opisanie Polski y Litwy tudzież Naukę o Sferze w ktorey obroty Gwiazd y Planet, Systemata czyli rozporządzenie świata, używanie Globu, wymiar drog Geograficznych dawny y terażniejszy, są opisane. Z języka francuskiego przełożony, powiększony y poprawiony przez X. Dominika Szybińskiego, Scholarum Piarum w Warszawie 1772 Nakładem Michała Groella. J.K.Mci Bibliopoli y Kommissarza Nadwornego przedmowa do czytelnika (sygn. B II-197). Jest to raczej podręcznik do geografii, zawierający 24 ręcznie kolorowane mapki z bogatą treścią opisową, zaprezentowaną w formie dialogu. Jest to tzw. atlas kieszonkowy. Całość opracowania uzupełnia indeks geograficzny.

Atlas moderne ou collection de cartes sur Toutes les Parties du globe terrestre; Par plusieurs celebres Auteurs connus (sygn. B I-14) wydany został w Paryżu w 1777 roku. Jest to atlas kieszonkowy, zawierający 28 map jednobarwnych oraz dołączony do nich spis. Atlas był przeznaczony do nauczania geografii, co podkreślono jest w przedmowie. Mapy wykonane są techniką miedziorytu. Egzemplarz przechowywany w Książnicy Pomorskiej jest w złym stanie zachowania i wymaga zabiegów konserwatorskich (spis map aneks nr 6).

Atlas sztuczny stanowiący zbiór 18 map miedziorytowych ręcznie kolorowanych, różnych części świata (sygn. B IV-78), opracowanych przez Philipa Buache'a, Wilhelma Delisle'a, Dezauche'a i Roberta de Vaugondy, został wydany w Paryżu w latach 1750–1794 (spis map aneks nr 7).

Ostatnim z atlasów nowożytnych przechowywanych w Książnicy Pomorskiej jest *Geographischer Atlas bestehend in 44. Land=Charten worauf alle Theile des Erd=Grenzes vorgestellet werden. Auf Befehl de Königl. Academie der Wissenschaft-*

ten nach den bisher herausgekommenen besten Charten beschrieben und ins besondere zum Gebrauch der Jugend in Schulen herausgegeben. Atlas został wydany w Berlinie przez Johanna Michaela Kunsta (sygn. B IV-4). Atlas zawiera mapy wykonane techniką miedziorytu, które następnie ręcznie kolorowano. Tekst zawarty w atlasie (w języku niemieckim) posiada w całości tłumaczenie na język francuski (spis map aneks nr 8).

3. ATLASY NOWOŻYTNE W ZBIORACH ARCHIWUM PAŃSTWOWEGO W SZCZECINIE

Atlasy nowożytne w szczecińskim archiwum znajdują się przede wszystkim w Zbiorze Atlasów, stanowiącym część Zbioru Kartograficznego. Jest to 10 dzieł, których proveniencja archiwalna jest bardzo różna. Dwa spośród nich przechowywane są w Zbiorze Starych Druków Biblioteki Archiwum Państwowego w Szczecinie, której zasób, oprócz księgozbioru archiwum sprzed 1945 roku, stanowi przede wszystkim pozostałość po księgozbiorze Pomorskiego Towarzystwa Historyczno-Archeologicznego (Gesellschaft für pommersche Geschichte und Altertumskunde), który od 1857 roku był przechowywany w Pruskim Archiwum Państwowym w Szczecinie (Preussisches Staatsarchiv in Stettin).

Najcenniejszym spośród nich jest atlas Abrahama Orteliusa *Theatrum Orbis Terrarum Parergon, sive Veteris Geographia Tabulae, Commentarijs Geographicis et Historicis illustratae. Editio novissima, Tabuli aliquod aucta, et varie emendata atque innotata. Cura et studio Balthasaris Moreti* (sygn. A IV 59), wydany w 1624 roku w Antwerpii. Zawiera 54 jednobarwne mapy oraz ich opisy w języku łacińskim; do tego dołączony jest spis, który mieści się na dwudziestu ośmiu stronach. Atlas posiada paginację stron, na których widnieją mapy; tylko niewielka liczba stron z tekstem posiada numerację.

Szczeciński egzemplarz ma wymiary 68,5 × 32cm. Oprawiony jest w gładki, pierwotnie jasny pergamin. Blok atlasu szyty jest na 5 podwójnych więzów, opatrzone kapitałkami, w których użyto rzemyków pergaminowych oraz nici koloru zielonego. Podobnej barwy były zachowane we fragmentach taśmy, które służyły do związania bloku atlasu. W oprawie widoczne są elementy ornamentyki linearnej, natomiast po środku okładki znajdują się duże stemple z elementami roślinno-wstęgowymi.

Egzemplarz ten znajdował się w Bibliotece Pomorskiego Towarzystwa Historyczno-Archeologicznego w Szczecinie i przechowywany był w pruskim Archiwum Państwowym w Szczecinie. Z tego okresu zachowały się sygnatury FY IX 21, a także pieczętki własnościowe towarzystwa (ryc. 1, 2).

Poza tym na karcie tytułowej zachował się wpis własnościowy z 1739 roku (F.A. de Osten // Stettin den 25. Januar 1739), mówiący, iż atlas ten należał do Friedricha Augusta von Ostena. Nie wiadomo jednak, w jaki sposób w XIX wieku trafił do zbiorów biblioteki i archiwum (spis map aneks nr 9).

Cosmographia oder Beschreibung der ganzen Welt, darinnen Alter Monarchien Keyserthumben, Königsreichen, Fürstenthumben, Graff=und Herzschaften, Länderen, Stätten und Gemeiden= wie auch allegr Geistlichen Stifften, Bisthumben, Abteyen, Klöstern, Ursprung, Regiment, Reichthumb, Gewalt und Macht Verenderung, Auff=und Abnehmen zu Fried=und Kriegszeiten samptallerubrigen Veschaffenheit, desgleichen Aller deren beyder Ständen, Regenten: Keysern, Königen, Vöpsten, Bischoffen u. Leben, Succession, Genealogien und Stammbdumen: so dann Aller Völcker in gemein Religion, Gesätz, Sitten, Nahrung, Kleydung und Übungen wie auch aller Ländern sonderbare Thier, Vögel, Fisch, Gewächs, Metall und was dergleichen mehr bey einem jeglichen Landt in acht zunehmen in guter Ordnung zusammen getragen: mit Schönen Landtaffeln, auch der fürnehmsten Stätten und Hebämen der gantzen Welt sampt obgedachter Geistlicher und Weltlicher Regenten und anderer verrühmten Personen, wie nicht weniger aller seltzamen Thieren und Gewächsen eigentlichen Contrafacturen gleichsam abgemachtet und under Augengestelle, autorstwa Sebastiana Münstera (biblioteka APSz, sygn. III/45) jest kolejnym cennym zabytkiem ze zbioru starych druków. Archiwum szczecińskie posiada wydanie z 1628 r.; zawiera ono 25 prymitywnie wykonanych jednobarwnych map drzeworytowych, indeks geograficzny oraz 1300 stron bogato ilustrowanego tekstu, obfitującego w bajeczne nieraz informacje z historii, geografii, botaniki i zoologii. Całe dzieło liczy 1752 strony.

Archiwum szczecińskie posiada również atlas *Typus orbis Terrarum, Atlas Minor; Das ist: eine kurtze jedoch gründliche Beschreibung der ganzen Welt...*, (sygn. A I-31) Johanna Janssoniusa, wydany w Amsterdamie w 1648 roku. Atlas o wymiarach 23 × 18 cm zawiera 114 map jednobarwnych. W egzemplarzu tym są strony 1–16 oraz 43–352, 369–460. Rejestr map jest również uszkodzony. Atlas posiada pieczętki Biblioteki Pomorskiego Towarzystwa Historyczno-Archeologicznego w Szczecinie.

W bibliotece Archiwum Państwowego w Szczecinie przechowywana jest *Topographia Electoratus Brandenburgii et Ducatus Pomeraniae*, (biblioteka APSz, sygn. S. 24), autorstwa Martina Zeilera i Matheusa Meriana, wydana we Frankfurcie nad Menem w 1652 roku. Zawiera jednobarwne widoki miast Pomorza i elektoratu brandenburskiego i stanowi jedno z nielicznych opracowań na pograniczu ikonografii i kartografii dotyczących miast pomorskich z połowy XVII wieku.

Atlas Portatilis Germanicus oder Compendieuse Vorstellung Teutschlandes, Denen Liebhabern der Geogrphie und sonderlich der Jugend zum Besten nach den zehen Grentzen in 36. saubern und richtigen sowohl gantze Grentze als a parte Giegenden in specie vorstellenden Land= Chärtgen mit einer kurtzen Erlauterung heraus gegeben (sygn. A I-32) Został wydany w Norymberdze w 1723 roku przez Johanna Ernsta Adulbulnera i Johanna Christoph Weigla. Jest to wydawnictwo o niewielkich rozmiarach (11,5 × 18 cm). Zawiera 36 map ręcznie kolorowanych, ich

spis oraz obszerny indeks geograficzny. Stan jego zachowania jest bardzo dobry (spis map aneks nr 10).

Tableau des Guerres de Frederik de Grand (sygn. A III-74), ryt. Müller i Engelbrecht, wydany w latach 1741–1762 jest następną pozycją w zbiorze atlasów. Składa się on z 27 kolorowych, naklejonych na 15 kart map o wymiarach 21,8 × 25,4 cm. Atlas ten posiada również dedykację książętom Prus – Fryderykowi i Ludwikowi (spis map aneks nr 11).

Fünf und zwanzig Kupfertafeln zum zweyten Bande der allgemeinen auf Geschichte und Erfahrung gegründeten theoretisch-praktischen Wasserbaukunst (sygn. A IV-26), t. II, wydany w Holandii w 1799 roku, posiada wstęp Carla Friedricha von Wiebekinga, zawiera 19 jednobarwnych map miedziorytowych o wymiarach 71 × 47 cm. Atlas ten pochodzi z Rejencji Szczecińskiej, gdzie był przechowywany i wykorzystywany w bieżącej registraturze przez cały XIX wiek, a następnie przekazany do archiwum szczecińskiego wraz z aktami urzędu.

Atlas pochodzący z Bibliothek des Colbergischen Regiments, czyli Biblioteki Regimentu Kołobrzeskiego: *Atlas zu Thiers: Geschichte des Konsulats und des Kaiserreichs* (sygn. A IV-15) został wydany w Mannheim w XVIII w. przez Johana Bensheimera. Zawiera 42 mapy o wymiarach 41,5 × 28,5 cm (spis map aneks nr 12).

Kolejnym opracowaniem jest atlas sztuczny, utworzony z map wyłączonych ze Zbioru Kartograficznego, zawierający cenne mapy, m.in. J.B. Homanna. Atlas jest po konserwacji, ma 43 mapy, wykonane techniką miedziorytu, ręcznie kolorowane (spis map aneks nr 13).

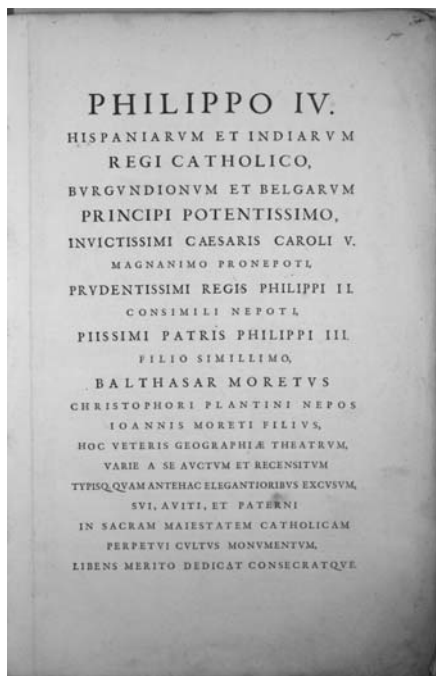
W szczecińskim archiwum są przechowywanych trzy nowożytny atlasy, które zawierają mapy morskie, przeznaczone do nawigacji. Pierwszym z nich jest *A maritime survey of Ireland and the West of Great-Britain taken by Order of the Right Honourable The Lords Commissioners of Admiralty. Accompanied with a Book of Nautical Descriptions and Directions to each Volume*, wydany w Londynie w 1776 r., przez Murdocha Mackenzie. Atlas ten zawiera 31 jednobarwnych map o wymiarach 46,5 × 56,5 cm, z dołączoną do nich obszerną legendą (spis map aneks nr 14).

Atlas map morskich północno-zachodniej Europy jest kolejnym opracowaniem zawierającym mapy morskie. Mapy w nim zawarte pochodzą z XVIII i XIX wieku. Nie posiada strony tytułowej. Atlas posiada wymiary 66 × 52 cm i zawiera 42 mapy (spis map aneks nr 15).

Ostatnim atlasem nowożytnym w zasobie Archiwum Państwowego w Szczecinie jest atlas sztuczny *Mapy morskie* z przełomu XVIII i XIX wieku. Atlas posiada liczne uszkodzenia mechaniczne. Na jego zawartość składa się 12 map o wymiarach 50 × 84 cm (spis map aneks nr 16).

Ryc. 1. Atlas Abrahama Orteliusa – strona tytułowa

Ryc. 2. Strona atlasu Orteliusa z dedykacją dla króla Filipa IV

4. PODSUMOWANIE

Przedstawione atlasy nowożytne w szczecińskich instytucjach naukowo-badawczych stanowią obecnie niewielki zbiór, będący pozostałością po dawnych kolekcjach, które przed 1945 rokiem posiadały miejscowe biblioteki (Stadtsbücherei in Stettin, Marienstift, Bibliothek der Gesellschaft für die Pommersche Geschichte und Altertumskunde), a także Pruskie Archiwum Państwowe w Szczecinie. Część z tych zbiorów została ewakuowana na zachód w 1945 roku i obecnie znajduje się w niemieckich placówkach, część po II wojnie światowej zabezpieczona została przez polskich archiwistów i bibliotekarzy, a następnie trafiła do zasobu wielu instytucji naukowych w Polsce centralnej, m.in. do Łodzi, Warszawy i Torunia.

Mimo tego, te dwie niewielkie kolekcje stanowią nadal bardzo interesujący zbiór, który ze względu na bardzo intrygujące egzemplarze nowożytnych atlasów, np. Blaeu'a, Meriana, Münstera czy Orteliusa, a także map morskich wart jest zainteresowania historyków kartografii, kartografów, a także miłośników danej kartografii i historii.

ANEKSY

Aneks nr 1

Toonneel des Aerdrycx oft Nieuwe Atlas..., Amsterdam 1642

Vraheryck: Rancrijck; Boulogne, Guines, en Oye; Camerijck; Picardien; Vermandois, en Capelle; Het Gouvernement von l'Isle de France; Valois; Beauvoisis; L'Isle de France; Brie; Beausse; Gastinois, en Senonois; Champagne; Rheims, en Rhetelois; Sedan, Raucourt, en Douchery; Lothringen; Metz; Burgundien; Charolois; Genever meer.; Bresse; Dombes; Lyonnois, Forest, Beaujolais, en Masconnois; Limoges, en Limaine d'Auvergne; Bourbonnois; Nevers; Berry; Blaisois, en Perche; Touraine; Lodun, en Mirebalais; Anjou; Le Maine; Normandie; Bretagne; Poictou; Xaintonge; Devon, en S. Martin; Sarlat; Bordeaux; Bearn; Quercy; Languedoc; Provence; Orange, en Venaissin; Delphine; Savoye; Het rijck van Keiser Karel de Groote voor; Oudt Vrancrijck na de beschrijving van Strabo, en andere oude; Oudt Vrancrijck na de beschrijving van Iul. Caesar.

Tweede Deels. Tweede 44 tabl. Stuck

Spaenien: Spaenjen; Catalonien; Valentien; Arragon; Navarra; Biscaya, en Guipuscoa; Leon, en Asturias; Gallicia; Portugal, en Algarben; Castilien, en Extremadura; Granaden, en Murcia; Majorca, Minorca, en Yvica, Andalusien;

Africa: Africa; Fez, en Marocco; Guinea; Abisinen, Neder Aethopien, en Congo

Asia: Asia; Indien; Grooten Mogol.; Moluccen; China, en Japon; Tartarien; Persien; Turckyen; Cyprus; Natolia; Palestina, of't Landt van beloften

America: America, ofte Nieuwe Wereldt. West-Indise Eylanden, Zuyder Virginia; Florida, Yucatan; Honduras, en Guatemala; Nieu Nederlandt, en Nieu Engelandt; Bermudas; Virginia; Florida; Nieu Spaenjen, en Nieu Galissien; Terra Firma, Nieu Granaden, en Popayan; Nieu Andalusien, en Venezuela; Guajana, oft de Wilde Kust.; Brasil; Rio de la Plata, ofte Paraguay, Tumman, en Santa Cruz de la Sierra; Straet Magellanes, Straet le Maire, en Magellanica; Chili; Peru.

Aneks nr 2

Harmonia Macrocosmica seu Atlas Universalis et Novus..., Amsterdam 1708

Planisphaerium Ptolemaicum sive Machina Orbium Mundi ex hypothesi Ptolemaica in plano disposita; Scenographia Systematis Mundani Ptolemaici; Orbium Planetarium Terram Complectentium Scenographia; Planisphaerium Copernicarum sive Systema Universi totius creati ex hypothesi Copernicana in plano exhibitum; Scenographia Systematis Copernicani; Planisphaerium Braheum

sive structura Mundi totius, ex hypothesi Tychonis Brahei, in plano delineata; Scenographia Compagis Mundanae Brahea; Planisphaerium Arateum sive Compages Orbium Mundanorum ex hypothesi Aratea in plano expressa; Tychonis Brahe Calculus, Planetarum cursus et altitudines oboculos ponens; Corporum Coelestium Magnitudines; Situs Terrae Circulis Coelestibus circumdatae; Hemisphaeria Sphaerum rectae & obliquae, utriusque motus, Longitudines, tam Coelestes quam Terrestres, ac Stellarum affectiones monstrantia; Hemisphaerium Orbis Antiqui, cum Zonis, Circulis, & situ populorum diversorum; Hypothesis Ptolemaica, sive Communis Planetarum Motus per Eccentricos & Epicyclos monstratus; Typus Aspectuum oppositorum, Conjunctionum & c. in Planetis; Teoria Solis per Eccentricum sine Epicyclo; Solis Circa Orbem Terrarum Spiralis rerdutio; Theorie Lunae; Typus Selenographicus, Lunae Phases & Aspectus varios adumbrans; Teoria Trium Superiorum Planetarum; Teoria Mercurii & Venecis cum distantis; Coeli Stellati Christiani Hemisphaerium prius; Coeli Stellati Christiani Hemisphaerium posterius; Hemisphaerium Stellatum Boreale Antiquum; Hemisphaerii Borealis Coeli & Terrae Sphaerica Scenographia; Hemisphaerium Stellatum Boreale cum subjecto Hemisphaerio Terrestri; Hemisphaerium Stellatum Australe Antiquum; Hemisphaerii Australis Coeli & Terrae Scenographia; Hemisphaerium Stellatum Australe cum subjecto Hemisphaerio Terrestri.

Aneks nr 3

*Atlas Novus Terrarum Orbis Imperia, Regna et Status exactis
Tabulis Geographice..., przed 1770*

[Europa]; El Reyno de Espanna dividido en dos grandes Estados Aragony de Castilia subdividido en muchas Provincias, donde se halla tambien el Reyno de Portugal; Carte de France; Great Britain and Ireland with Part of Holland Flandres, France & c. Agreeable to Modern History; Carte des XVII Provinces en de L'Allegmane Inferievre; Belgium Catholicum Seu Decem Provinciae, Germaniae Inferioris; Septem Provinciae Belgium Foederatum; Potentissimae Helvetiorum Reipublicae Cantones Tredecim cum Foederatis et Subjectis Proviiciis exhibitii; [Sycylia]; [Włochy, Sycylia]; Regiae Celsitudinis Sabaudicae Status in quo Ducatus Sabaudiae Principatus Pedemontium et Ducatus Montisferrati in suas quas Ditiones & Territoria divisi cum finitimis Regionibus exhibentur Directione et Sumpcions; Ducatus Mediolani una cum Confyns arcurata Tabula exhibitus auctus et emedatus; Status Ecclesiastici nec non Magni Ducatus Toscanae Nova Tabula Geographica; Domini Veneti cum vicinis Parmae Mutinae Mantuae et Mirandolac Statibus Nova Descriptio; Mappa Geographica Status Genvensis; Circulus Austriacus quem componunt Archid. Austriae, Ducatus Stiriae, Carinthiae, Carnioliae, Comit. Tyrolensis, ditiones Sveviae austriacae; Bavariae Circulus et Electoratus; [Niemy]; Theatrum Belli Rhenani auspicalis Militiae Primitis Potentissimi Roman et Hunga. Regis Iosephi I pii Felicis Augusti Laudario Glorioso Expugnato apertum; Exactissima Palatinatus ad Rhenum Tabula in qua Episcopatus Wormaciensis et Spirensis Ducatus Bipontinus; Mosellae Fluminis Tabula Specialis in qua Archiepiscopatus et Electoratus Trevirensis; Ciruli Westphalia in omnes suos Status et Provincias; Ducatus Iuliaci & Begensis; Circulus Saxoniae Inferioris in omnes suos Status et Principales; Ducatus Luneburgici et Comitatus Dannebergensis; Ducatus Brunsvicensis in tres suos Principatus Calenbergicum, Grubenhag & Guelpherbitanum; Tabula Generalis Holsatiae complectens Holsatiae Dithmarsiae, Stormariae et Vagriae Ducatus; Ducatus Meklenburgici Tabula Generalis continens Duc. Vandaliae et Meklenburg Comitatum et Episcopatum Swerinensem Rostochiense et Stargardiense Dominium; Circuli Syse Saxoniae; Landgraviat Thuringiae, Tabula Generalis et suos Principatus et Status; Tabula Marchionatus Brandenburgici et Ducatus Pomeraniae quae sint Pars Septentrionalis Circuli Saxoniae, Superioris; Regni Bohemiae, Duc. Silesiae, Marchionatum Moraviae et Lusatie. Tabula Generalis; Regni Daniae in quo sunt Ducatus Holsatia et Slesvicum Insulae Daniae Provinciae Iutia Scania Blekingia. Nova Tabula; Ducatus Slesvicensis in omnes ejusdem Generales et Particulares Praefecturas, exacte divisi Nova Tabula; Les Trois Couronnes du Nord: Scandinavia complectens Sueciae. Daniae & Norvegiae Regna et Tabulis; Borussiae Regnum sub fortissimo Tutamine et justissimo Regimine Serevissimi ac Potentissimi Principis Friderici Wilhelmi laetissimis incrementis efflorescens cum adjacentibus Regionibus mappa Geographica; Fluviorum in Europa principis Danubii cum adiacentibus Regnis nec non totius Graeciae et Archipelagii Novissima Tabula; Magni Turcarum Dominatoris Imperium per Europam, Asiam, et

Africam; [półkula wschodnia fragm.]; Indaea seu Palestina ob Sacralissima Redemptoris Vestigia hodie dicta Terra Sancta; Africa; [półkula zachodnia fragm.].

Aneks nr 4

Atlas sztuczny

Europa; Imperium Turcicum in Europa, Asia et Africa; Imperii Persici in omnes suas Provincias; Asiae; Totius Africae; Totius Americae; Accurater Grundris der Königl. Spanischen Haupt und Residentz Stadt Madrit; Regnorum Hispaniae et Portugalliae. Tabula Generalis; Accurate Vorstellung berühmten Meers-Enge bey Gibraltar mit denen Herumliegenden See-Haeffen; Totus Regni Galliae sive Franciae; Prospect und Grundriss der Weltberühmten Königliche Haubt-Stadt Paris; Accurater Prospect und Grundris der Königl. Gross-Britanisch: Haupt und Residentz Stadt London; Accurater Grundris und Prospect der Weltberühmten Hollandischen Haupt und Handels-Stadt Amsterdam; Belgii pars septentrionalis Communi nomine vulgo Hollandia; Potentissime Helvetiorum; Statuum totius Italiae; Magdeburg; [16 widoków miast]; Circuli Franconiae (2 mapy); Imperium Romano Germanicum; Ducatus Pomeraniae; Ducatus Meklenburgici; [Stralsund, Wismar, Stettin, Der Pass Neu Fehr]; Circulus Saxoniae Inferioris; Circulus Saxoniae Superioris; Regni Daniae; Accurate Vorstellung der Berühmten Meer-Enge zwischen der Nord und Ost See der Sund genant mit der herümliegenden Gegend von Seeland und Schonen nebst der Königlich Dähnischen Haupt und Residentz Stadt Copenhagen; Scandinaviae; Prospect und Grundris der des Heil. Rom. Reichs-Stadt Nürnberg; Regni Poloniae Magnique Ducat Lithuaniae; Venetia; Regni Hungaria; Topographische Vorstellung der Neuen Russischen Haupt-Residenz und See-Stadt Sankt Petersburg; Generalis Totius Imperii Russorum; Accurata Utopiae Tabula das ist der Neu=entdeckten Schalck=Welt oder des oft benannten, und doch wie erkannten Schlaraffenlandes; India Orientalis.

Aneks nr 5

Atlas novus Coelestis in quo Mundus spectabilis..., Nürnberg 1742

Sphaera Mundi; Systema Solare et Planetarium; Systema Mundi Tychonicum; Theoria Planetarum Primarium; Phaenomena in planetis primariis; Phaenomena motuum Irregularium; Ephemerides motuum Coelestium Geometricae; Motus in Coelo spirales; Motus planetarum superiorum; Tabula Selenographica; Theoria Lunae; Theoria Eclipsium; Theoria Satellitum Iovis et Saturni; Hemisphaerium Coeli Boreale; Hemisphaerium Australe; Hemisphaerium Boreale; Hemisphaerium Australe; Globi Coelestis in Tabulas Planas Redacti Pars I-VI; Theoria Cometarum; Motus Cometarum in Hemisphaerio Boreali; Motus Cometarum in Hemisphaerio Australi; Astronomia Comparativa (2 mapy).

Aneks nr 6

Atlas moderne ou collection de cartes..., Paris 1777

La Sphere Artificielle; Mappede-Monde ou Description du Globe Terrestre Assujettie aux Observ. Astronom.; Carte de l'Europe; L'Espagne et le Portugal; Carte du Royaume de France; L'Italie; Carte des Pays-Bas; L'Allemagne; Carte Generale de la Pologne avec tout les Etats qui y sont annexes; La Russie d'Europe, Divisee par Gouvernemens; Les Couronnes du Nord, Comprenant les Royaumes de Suede, Norwege et Danemarck; Carte du Royaume d'Angleterre Divisee en ses principales Provinces; Carte du Royaume d'Ecosse; Carte du Royaume d'Irlandie; Le Royaume de Hongrie et la Turquie d'Europe; Carte d'Asie Divisee en ses principaux Etats; Turquie d'Asie; Carte des Regions et des Lieux dont il est parle dans le Nouveau Testament; Les Indes Orientales et leur Archipel; L'Empire de la Chine avec les Isles du Japon, et la Coree; L'Afrique Divisee en ses Principaux Etats; Carte de l'Egypte Ancienne et Moderne; L'Amerique Septentrionale, Divisee en ses Principaux Etats; Golfe du Mexique; Carte de la Nouvelle Angleterre, Nouvelle York, Nouvelle Jersey, et Pensilvanie; Carte de la Virginie et du Mariland; Isle de la Jamaïque.

Aneks nr 7

Atlas sztuczny, Paris, po 1754

Mappemonde Premiers Geographes a l'usage de l'instr. Par et de l'Academie des Sciences (1790); Carte d'Europe (1789); Carte Physique ou Geographie Naturelle de la France, divisee par Chaines de Montagnes et aussi par Terres de Fleuves et Rivieres (1770); Carte d'Amérique (1790); Carte des Provinces Unies des Paysbas (1788); Carte d'Afrique (1787); Carte des Paysbas Catholiques (1780); Carte des Provinces du Maine et du Perche dans laquelle se trouve comprise La Partie Septentrionale de la Generalite de Tours (1781); Carte d'Asie (1788); L'Allemagne (1788); Les Isles Britanniques (1772); Carte des Nouvelles Decouvertes au Nord de la Mer du Sud (1750); Carte de France (1788); Carte de l'Espagne (1789); L'Italie (1788); Carte des Courones du Nord (1788); Carte Delaterre des Hebreux ou Israelites; Carte de France (1794).

*Aneks nr 8**Geographischer Atlas bestehend in 44. Land=Charthen...*, Berlin

Die zwei halb=Kugeln des Erdbodens, so gemeinlich die Obere und Untere gennent werden; oder General=Charte vom Globo; Declination der Magnet=Nadel: oder eben diese beyden Halb=Kugeln, mit der Abweichung der Magnet=Nadel, auf das jahr 1744; Die Nordliche und Sudliche Halbkugel der Erben: oder Hemisphaerium Boreale und Australe; Mappa mundi generalis: oder die See=Charte von der ganzen Erdkugel; Charte von dem Europa; Europa in vier Charten vorgestellt; Landcharte von Spanien und Portugal; Landcharte von Frankreich; Landcharte von Italien; Landcharte von Großbritannien; Landcharte von Engeland; Landcharte von Schottland; Landcharte von Irland; Landcharte von den sämmtlichen Niederlanden; Landcharte von ganz Teutschland; Acht Charten von den Provinzen von Teutschland, sammt der Schweiz, nemlich: Schweiz, Schwaben, Lothringen; Holland, Niederlande, Westphalen. Hessen; Der Niedersächsische Kreiß; Franken, Böhmen, Mähren, Schlesien, Lausnitz, Meißen und Thüringen; Oesterreich und Bayern; Thüringen; Meissen und Lausnitz; Anhalt; Landcharte von Preussen; Die Landcharte von Polen; Landcharte von Ungarn; Landcharte von Griechenland; Landcharte von dem Türkischen Reich; Landcharte von Dännemark; Landcharte von Schweden und Norwegen; Landcharte von dem ganzen Rußischen Reich; Landcharte von dem Asien; Landcharte vom gelobten Land; Landcharte von ganz Africa; Landcharte von ganz America; Vier Landcharten von dem nördlichen America; Landcharte vom Mare pacifico oder von den zwischen Asien und America befindlichen Gegenden.

*Aneks nr 9**Theatrum Orbis Terrarum Parergon, sive Veteris Geographia Tabulae...*,

Antwerpen 1624

Geographia Sacra: Palestina; Iudaea et Israel; Abrahami Patriarchiae Peregrinatio et Vita; Peregrinatio divi Pauli; Loka Orientis in Bibliis Sacris Martyrologio; Loka Occidentis in Bibliis Sacris Martyrologio; Aevi Veteris Typus Geographicus; Romanii Imperii Imago; Europam sive Celticam veterem; Britannicarum Insularum Typus; Hispaniae veteris Descriptio; Galiae Veteris Typus; Galia Vetu; Belgii Veteris Typus; Germaniae Veteris Typus; Ordines Sacri Romani Imp. Ab Ottone III Instituti; Pannoniae et Illyrici Veteris Tabula; Italiae Veteris Specimen; Italia Gallica, sive Gallia Cisalpina; Tusciae Antiquae Typus; Latium; Graecia Maior; Daciarum, Moesiarumque, Vetus Descriptio; Pontus Euxinus; Thraciae Veteris Typus; Graecia, Sophiani; Insular Aliquod Aegaei Maris Antiqua Descript. [+ 9 map wysp]; Corsica, Creta, Sardinia, Insular Maris Ionii; Africae Propriae Tabula; Aegyptus Antiqua; Alexandri Magni Macedonis Exeditio; Aeneae Troiani Navigatio; Erythraei sive Rubri Maris Periplus; Argonautica; Tabulae Itinerariae Antiquae Segmentum Tertium; Segmentum Quatum; Tabulae Itinerariae Antiquae Segmentum Quintum; Segmentum Sextum; Tabulae Itinerariae Antiquae Segmentum Septimum; Segmentum Octavum; Tempe Thessalica; Daphne; Monasterium Regium.

*Aneks nr 10**Atlas Portatilis Germanicus..., Nürnberg 1723*

Teutsche Post Charte; Chur-Sächsische Post-Charte; Meilen-Charte; Oesterreichische Kreys; Tyrol; Bayrische Kreys; Württemberg; Fränckische Kreys; Würzburg; Ober-Rheinische Kreys; Nieder-Rheinische Kreys; Burgundis. Kreys; Westphälis. Kreys; Niedersächsische Kreys; Braunschweig; Lüneburg; Magdeburg; Mecklenburg; Bremen; Holstein; Ober-Sächsische Kreys; Merieburg und Naumburg; Thüringen; Gotha; Anhalt; Böhmen; Schlesien; Mähren; Lausnitz; Töplitz; Carls-Bad; Eger; Reichs-Hoch-Gräfl. Reusische Lande.

*Aneks nr 11**Tableau des Guerres de Frederik de Grand..., 1741–1762*

Theatre des Guerres de Frederik le Grand contre les Puissances Reunies de l'Empire, de l'Autriche, de la Russie, de la France, de la Suede et de la Saxe; Molwitz; Czaslau; Hohenfriedberg; Soor; Kesselsdorf; Lowositz; Pirna; Reichenberg; Prag; Kolin; Jaegersdorf; Goerlitz; Bahrsdorf; Rosbach; Breslau; Lissa; Zorndorf; Hochkirch; Franckfurth; Zulichau; Maxen; Landshut; Lignitz; Torgau; Reichenbach; Freyberg.

*Aneks nr 12**Atlas zu Thiers: Geschichte des Konsulats und des Keiserreichs..., Mannheim, XVIII w.*

Karte von Schwaben, der Schweiz und Piemont; Karte von Schwaben; Karte von Piemont; Karte des Meerufers von Genua; Karte von den Umgebungen von Engen und Stockach; Karte des Schlachtfeldes von Moesskirch; Karte der Umgegend von Ulm; Karte von Wallis und des Thales von Aosta; Karte der Umgebungen von Alessandria und der Ebene von Marengo; Karte des Donaulaufes ober und unter Höchstett; Karte der Ebene von Heliopolis; Generalkarte von Unter-Aegypten; Plan von Cairo; Karte von dem Donau-Thal; Karte des Landes zwischen der Isar und dem Inn; Karte des Schlachtfeldes von Hohenlinden; Karte von dem Sund; Karte der Küste von Alexandria; Plan der Bay von Algesiras; General Karte von Deutschland im Jahr 1789; General Karte von Deutschland nach dem Reichsabschied vom Jahr 1803; Insel St. Domingo; Generalkarte des Canals oder La Manche; Karte der Häfen von Ambleteuse, Wimereux, Boulogne und Etaples; Karte des Bassins und Lagers von Boulogne; Plan der Seeschlacht von Ferrol; General Karte von Europa; General Karte von Deutschland; Karte des Landes zwischen dem Rhein und der Donau; Plan der Schlacht von Trafalgar; Karte von Franken und Sachsen; Plan des Schlachtfeldes von Jena und Awerstaedt; Karte des nördlichen Deutschlands; Karte von Ost Preussen und polen; Karte des Landes zwischen der Weichsel u. Pregel; Karte der gegenden von Czarnowo, Pultusk, Golymin und Soldau; Plan des Schlachtfeldes von Eylau; Plan der Stadt Danzig und Umgegend; Plan des Schlachtfeldes von Friedland.

*Aneks nr 13**Atlas sztuczny*

Archiducatus Austriae Superioris; Archiducaus Austriae Inferioris; Circuli Austriaci; Ducatus Iuljaci & Bergensis; Bavariae Pars Superior; Palatinatus Bavariae vulgo Die Obere Pfaltz; Bavariae Pars Inferior; [Chur-Bairn]; Circuli Saxonici Inferioris; Circulus Saxoniae Inferioris; Charta über den nördlichen Theil der Chur und Furstlichen Braunschweigischen Lande; Ducatus Meklenburgici; Charta Ducatus Megapolensis; Special Charta von Mecklenburg Strelitz; Ducatus Bremae et Ferdae; Saxoniae Superioris Circulus; Circuli Supe Saxoniae; Accuratissima Delineatio Geographica Dioecesis Ac Praefecturae Dresdensis; Marchionatus Misniae primaria Elector: Saxoniae; Landgraviat Thuringiae; Comitatus Mansfeld; Circuli Franconiae; Der Fraenkische Kreis; Mappa Geographica Totius Regni Bohemiae; Bohemiae Regnum; Regni Bohemiae Circulus Boleslaviensis; Regni Bohemiae Circulus Reginohradecensis; Regni Bohemiae Circulus Chrudimensis; Regni Bohemiae Circulus Czaslaviensis; Regni Bohemiae Circulus Kaurzimiensis; Regni Bohemiae Circulus Bechinensis; Regni Bohemiae Circulus Rachinensis; Der alte Prager Kreys; Regni Bohemiae Circulus

Pilsnensis; Regni Bohemiae Circulus Satecensis; Carte du Territoire d' Egra, & du Cercle d' Elnbogve ; Regni Bohemiae Circulus Litomericensis; Regni Bohemiae Circulus Rakonicensis; Regni Bohemiae Circulus Beraunensis; Tabula Generalis Marchionatus Moraviae; Totius Marchionatus Lusatae; Geographifche Verzeichnung des Budissinischen Creises; Curioſer Städt – Zeiger.

Aneks nr 14

A maritim survey of Ireland and the West of Great-Britain..., London 1776

A General Chart of Sant George and Bristol Channels; Carmarthen Bay, on the South Coast of Wales, from Wormes Head to Caldly Island; The S. W. Coast of Wales from Tenby to Cardigan; The South Coast of Cardigan Bay, from Strumble Head to Aberstwith; [The North Part of Cardigan Bay, from Aberistwith to Bardsey Island – brak]; A General Chart of the Irish Channel, comprehending from Bardsey and Tusker to Cantire and Rachlin Island; Caernarvon Bay in Wales; The North Coast of Wales, from Holy Head to Ormes Head; The Coast adjacent to Chester and Liverpool, from Ormes Head to Formby Point; Part of the West Coast of England, from Formby Point to Walney Island; The N. W. Coast of England from Walney I. to Sant Bees Head; Isle of Man; The Mouth of Sobway Firth; Sobway Firth; The North Coast of the Isle of Man, and Bay of Luce in Scotland; The Firth of Clyde in Scotland; The Mouth of the Clyde and Loch-Fyne; The River Clyde, from the Cumry Islands to Glasgow; A General Chart of the West Coast and West Islands of Scotland, from Cantire to Cape Wrath and the Butt of the Lewis; The South Part of Argyle Shire, from the Mull of Cantire to Gia, Iura and Ila; The West Coast of Scotland, from Ila to Mull, with the adjacent Main; The Sound of Mull, and the adjacent Main; The West Side of the Island Mull, with the Islands Tiri and Coll; The West Coast of Scotland, from Ardnamurachan to Sky Island; The South Part of Sky Island, and the adjacent Main; The North Part of Sky Island, and the adjacent Main; The N. W. Part of Scotland, from Rurea in Rohs Shire to Cape Wrath; The South Part of Long-Island, from Bara Head to Benbecula Island; Part of Long-Island, from South Uist to Harris; The Channel between Sky Island and the Lewis; The Lewis, or North Part of Long-Island.

Aneks nr 15

Atlas map morskich północno-zachodniej Europy, XVIII i XIX w.

Charte von den Mündungen der Elbe und der Weser nebst einem Teil der Nordsee (1831); Verschiedene Seezeichen und Küstenanlagen; A new and correct Chart of the Coast of Ireland from Sligo Bay to Relfast Loch. (1791); Ein Teil der Ostsee (1760); Der Belte und der Sund (1817); Der Grosse Belt; Karte des südöstl. Teils der Ostsee (1813); [Die südliche Ostsee. Joh. Van Keulen – brak]; Nieuwe Pascaert van de Sond en de Reldt. J. v. Keulen; Paskaart voor een Gedeelte van de Oost Zee; Nieuwe Wassende Graadeh Paskart van het Beginnende van de Hoek van Schagen tot Bornholm v. Keulen; [Mare Balticum. Pascaert van de Oost Zee – brak]; Der mittelste Teil der Ostsee. Stockholm (1801); Der Finnische Meerbusen. Stockholm (1791); Der nördliche Teil der Ostsee mit den Ålandsinseln u. einem Teil des Bottens. Stockholm (1800); Der nördl. Teil der Ostsee bis zur finnischen Stadt Jacobstad. Stockholm (1791); Der nrdlichste Teil des Bottens. Stockholm (1790); Der Sund. London (1801); Das Kattegat; Das Skagerak; Die Norwegische Küste, von Christiansand bis Langesundsfjord; Die Norwegische Küste, von Langesundsfjord bis Skeen; Die Norwegische Küste, von Egefield auf Jedderen bis Christiansand; Die Norwegische Küste, von Bergen bis Blomöe (1795); Die Norwegische Küste, von Christiansund bis Stadtland (1793); Die Norwegische Küste, umfasst die Gegend von Trondhjem (1791); Der Englische Kanal, die Biscaya, die Portugisische Küste u. ein Teil des Mittelmeers. Stockholm (1798); Die Küste der Normandie von Dieppe bis Pointe de la Percee; Die Küste der Normandie von Pointe de la Percee bis Cotentin; Die Küste der Bretagne von Granville bis Cap Frehel; Die Küste der Bretagne von Cap Frehel bis Perros et l'Île Tome; Die Küste der Bretagne von Morlaix, Saint Paul, Leon des sept isles et de Ras; Die Küste der Bretagne umfasst die Gegend von Brest; Die Küste der Bretagne von der Bai von Hodieme bis l'Île de Groa; Die Küste der Bretagne von l'Île de Groa bis le Croisic; Die Küste der Bretagne umfasst die Einmündung der Loire und Noirmoustier; Karte der Inseln Re und Oleron; Einlauf von Bordeaux (1795); Küste von Poitou d'Arnis und Saintonge; A new an correct Chart of the West an

Part of the North West Coast of Ireland from Sligo Bay to the River Shannon. London (1791); Küste von Flandern und der Normandie von Nieuport bis Dieppe mit den Küsten von England.

Aneks nr 16

Atlas sztuczny *Mapy morskie*, przełom XVIII i XIX w.

Carte reduite du Golfe de Gascogne (1791); Karte vom Humber-Fluss; New and correct Chart of the East Coast of England (South Foreland to Flamborough head)(1807); A new charte of the White Sea; Steels New Chart of the Northern Seas conforming the coast of Greenland, Iceland and Spitsbergen [...] London (1818); A new and correct chart of England, Ireland and Skotland including the coasts of France, Span and Portugal (1814); General Chart of the Atlantic Ocean (1812); A new and correct chart of the North American Coast between Philadelphia and Florida (1808); New Chart of the West Indies, Gulf of Mexico and Northern Provinces of South America (1813); New and complete General Chart of the West Indies, including the Gulf of Mexico with a particular plan of the Islands of Jamaica (London 1813); Süd-America. (Englische Karte ohne Titel), A new Chart of the White Sea from the North Cape to Archangel and Onega (1808).

EARLY MODERN PERIOD ATLASES IN THE RESOURCES OF THE STATE ARCHIVES IN SZCZECIN AND THE POMERANIAN LIBRARY IN SZCZECIN

Summary

The paper presents the results of the library and archive research conducted at four Szczecin institutions – the State Archives in Szczecin, Pomeranian Library in Szczecin, the National Museum in Szczecin and the Main Library of Szczecin University. The search was aimed at cataloguing the early modern period atlases found in those institutions.

Early modern period atlases are stored at the State Archives in Szczecin and in Pomeranian Library in Szczecin. At both of the institutions there are together 21 above mentioned cartographic studies dated from 17th and 18th century. At the Szczecin Archives they are stored in the Collection of atlases which is a part of the Cartographic Collection and in the Old Print Collection of the State Archives Library next in Pomeranian Library they are part of the cartographic collection. While the first part of the information discusses the collection of the atlases stored in Pomeranian Library, the second part presents those that are stored at the State Archives in Szczecin. Each of the atlases was described in a narrative way, and the information contained in them includes: the title, the author and the publisher, the time and the place of origin, the physical description and the state of the preservation. Moreover in a footnote – provided it was possible – a list of maps and (city) plans which are the contents of a described cartographic work was given.

The atlases at the Szczecin Archives have been collected since the time of the creation of this institution in the early 19th century. They constitute 10 studies whose archival provenance varies greatly. Two of them are stored in the collection of old prints of the State Archives Library in Szczecin, whose resources, apart from the Archive's library from before 1945 constitute above all the remains of the library of the Pomeranian Historical and Archaeological Society (Gesellschaft für pommersche Geschichte und Alterthumskunde), which since 1857 was kept at the Prussian State Archives in Szczecin (Preussisches Staatsarchiv in Stettin).